(i) Printed Pages : 4

(ii) Questions : 9

Roll No. ....

Sub. Code : | 4 | 5 | 4 | 3 | 1 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 2 | 3 |

M.Ed. (Gen) 1st Semester

(2125)

PERSPECTIVE IN EDUCATION—I (In all Mediums)

Paper—I CO1PIE—I

Time Allowed : 3 Hours] **[Maximum Marks : 70**

Note :— Attempt **FIVE** questions in all, selecting **ONE** question from each unit. Unit-V is compulsory.

UNIT—I

1. In what ways does connecting knowledge across discipline boundaries enrich educational practice and promote holistic learning experiences for students? 14

2. Discuss how aims of education are prioritized in the context of national values enshrined in the Constitution of India. 14

UNIT—II

3. What is epistemology? Evaluate the strengths and limitations of logical positivism and relativism. 4+10

4. Throw light on the different axiological issues of education. 14

UNIT—III

5. Define sociology of education. Discuss its conflict and interactionist theory. 4+10

6. What do you mean by social change? Elaborate the role of education in social change. 14

UNIT—IV

7. Discuss social equity and equality in education with special reference to socio-economically disadvantaged sections of society based on gender and different disabilities. 14

8. Define social mobility. Discuss in detail education in relation to social mobility with reference to Indian society. 4+10

UNIT—V

9. Write in short on the following:
   (i) Principles of education.
   (ii) Logical Analysis.
   (iii) Determinants of social change.
   (iv) Social stratification. 4×3.5=14

(हिन्दी माध्यम)

नोट :– कुल **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रत्येक यूनिट से **एक** प्रश्न का चयन करें। यूनिट–V अनिवार्य है।

यूनिट–I

1. विभिन्न विषयों की सीमाओं के सम्मुख ज्ञान को जोड़ने से शैक्षिक अभ्यास किस प्रकार समृद्ध होता है और छात्रों के लिए समग्र अधिगम अनुभव को बढ़ावा मिलता है? 14

2. चर्चा कीजिए कि भारत के संविधान में निहित राष्ट्रीय मूल्यों के संदर्भ में शिक्षा के उद्देश्यों को किस प्रकार प्राथमिकता दी जाती है। 4+10

यूनिट–II

3. ज्ञानमीमांसा क्या है? तार्किक प्रत्यक्षवाद और सापेक्षवाद की शक्तियों और सीमाओं का मूल्यांकन कीजिए। 4+10

4. शिक्षा के विभिन्न मूल्यात्मक मुद्दों पर प्रकाश डालिए। 14

यूनिट–III

5. शिक्षा के समाजशास्त्र को परिभाषित कीजिए। इसके संघर्ष और अंतःक्रियावादी सिद्धांत पर चर्चा कीजिए। 4+10

6. सामाजिक परिवर्तन से आप क्या समझते हैं? सामाजिक परिवर्तन में शिक्षा की भूमिका पर विस्तार से चर्चा कीजिए। 14

यूनिट–IV

7. लिंग और विभिन्न अक्षमताओं के आधार पर समाज के सामाजिक–आर्थिक रूप से वंचित वर्गों के विशेष संदर्भ में शिक्षा में सामाजिक समता और समानता पर चर्चा कीजिए। 14

8. सामाजिक गतिशीलता को परिभाषित कीजिए। भारतीय समाज के संदर्भ में सामाजिक गतिशीलता के संबंध में शिक्षा पर विस्तार से चर्चा कीजिए। 4+10

यूनिट–V

9. निम्नलिखित पर संक्षेप में लिखिए:
   (i) शिक्षा के सिद्धांत।
   (ii) तार्किक विश्लेषण।
   (iii) सामाजिक परिवर्तन के निर्धारक।
   (iv) सामाजिक स्तरीकरण। 4×3.5=14

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ, ਕੁੱਲ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਖ ਜੋੜਨਾ ਵਿਦਿਅਕ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਪੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ. ? 14

2. ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 14

ਯੂਨਿਟ—II

3. ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਕੀ ਹੈ ? ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਸਾਪੇਖਤਾਵਾਦ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 4+10

4. ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੁਰੀ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ। 14

ਯੂਨਿਟ—III

5. ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਇਸਦੇ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4+10

6. ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ। 14

ਯੂਨਿਟ—IV

7. ਲਿੰਗਕ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

8. ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4+10

ਯੂਨਿਟ—V

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :
   (i) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ।
   (ii) ਤਰਕਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ।
   (iii) ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਕ।
   (iv) ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰੀਕਰਨ। 4×3.5=14

(i) **Printed Pages : 7** **Roll No. ....**

(ii) **Questions : 12** **Sub. Code : 4 5 4 3 2**

Exam. Code : 1 1 2 3

M.Ed. (Gen.) 1st Semester

(2125)

LEARNER AND LEARNING PROCESS—I

Paper—II : CO2–LLP–I (In all Mediums)

Time Allowed : 3 Hours] **[Maximum Marks : 60**

Note :— A student is required to attempt any **FIVE** questions selecting, at least **ONE** question from each Section and Section-E is compulsory.

SECTION—A

1. Define growth and development. How do they differ from each other? 6,6

2. Describe the main stages of Piaget's model of cognitive development with suitable examples. 12

SECTION—B

3. Discuss the key characteristics of classroom, school, and community environment that help in enhancing students' learning. 4,4,4

4. Explain the importance of using individual learning, self-learning, group learning, and cooperative learning in the classroom. 3,3,3,3

SECTION—C

5. Explain Bandura's Social Learning Theory and its relevance to the teaching-learning process. 8,4

6. What strategies can teachers use to develop logical and critical thinking skills among students? 12

SECTION—D

7. Discuss the major factors affecting social learning and explain how they contribute to the development of social competence in children. 6,6

8. What are the different types of classroom aggression and what effects do they have on students' learning and well-being? 6,6

SECTION—E

1. What are the major problems faced by adolescents? 3

2. Write a short note on coping with diversity in learning contexts. 3

3. Define creativity, and how can it be assessed in learners? 3

4. Define classroom dynamics and explain its need. 3

(हिन्दी माध्यम)

नोट :– छात्र को प्रत्येक भाग से कम से कम **एक** प्रश्न का चयन करते हुए किन्हीं **पाँच** प्रश्नों के उत्तर देने होंगे और भाग–ङ अनिवार्य है।

भाग–क

1. वृद्धि और विकास को परिभाषित कीजिए। ये एक दूसरे से किस प्रकार भिन्न हैं? 6,6

2. पियाजे के संज्ञानात्मक विकास मॉडल के मुख्य चरणों का उपयुक्त उदाहरणों सहित वर्णन कीजिए। 12

भाग–ख

3. कक्षा, विद्यालय और सामुदायिक वातावरण की उन प्रमुख विशेषताओं पर चर्चा कीजिए जो छात्रों के अधिगम को बढ़ाने में सहायक होती हैं। 4,4,4

4. कक्षा में व्यक्तिगत अधिगम, स्व–अधिगम, समूह अधिगम और सहकारी अधिगम के उपयोग के महत्व की व्याख्या कीजिए। 3,3,3,3

भाग–ग

5. बंडुरा के सामाजिक अधिगम सिद्धांत और शिक्षण–अधिगम प्रक्रिया में इसकी प्रासंगिकता की व्याख्या कीजिए। 8,4

6. छात्रों में तार्किक और आलोचनात्मक चिंतन कौशल विकसित करने के लिए शिक्षक किन रणनीतियों का उपयोग कर सकते हैं? 12

भाग–घ

7. सामाजिक अधिगम को प्रभावित करने वाले प्रमुख कारकों पर चर्चा कीजिए और समझाइए कि वे बच्चों में सामाजिक क्षमता के विकास में कैसे योगदान करते हैं। 6,6

8. कक्षा में आक्रामकता के विभिन्न प्रकार क्या हैं और छात्रों के अधिगम और कल्याण पर उनका क्या प्रभाव पड़ता है? 6,6

भाग–ङ

1. किशोरों के सामने आने वाली प्रमुख समस्याएँ क्या हैं? 3

2. अधिगम संदर्भों में विविधता से निपटने पर एक संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए। 3

3. रचनात्मकता को परिभाषित कीजिए, और शिक्षार्थियों में इसका मूल्यांकन कैसे किया जा सकता है? 3

4. कक्षा की गतिशीलता को परिभाषित कीजिए और इसकी आवश्यकता की व्याख्या कीजिए। 3

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ ਕੁੱਲ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਗ ੲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਭਾਗ–ੳ

1. ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ? 6,6

2. ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ Piaget ਦੇ ਬੋਧਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 12

ਭਾਗ–ਅ

3. ਕਲਾਸਰੂਮ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। 4,4,4

4. ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿਖਲਾਈ, ਸਵੈ-ਸਿਖਲਾਈ, ਸਮੂਹ ਸਿਖਲਾਈ, ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। 3,3,3,3

ਭਾਗ—ੲ

5. ਬੈਂਡੂਰਾ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਇਸਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8,4

6. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? 12

ਭਾਗ—ਸ

7. ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। 6,6

8. ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਕਰਮਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ? 6,6

ਭਾਗ—ਹ

1. ਕਿਸ਼ੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕੀ ਹਨ ? 3

2. ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 3

3. ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? 3

4. ਕਲਾਸਰੂਮ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। 3

500

Total Present Absent
128 106+14 = 7+1.

(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9 **Sub. Code :** | 4 | 5 | 4 | 3 | 5 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 2 | 3 |

M.Ed. (Gen) 1st Semester

(2125)

TEACHER EDUCATION–I (In all Mediums)

Paper–V CO5-TED-I

Time Allowed : Three Hours] **[Maximum Marks : 70**

Note :— Attempt **ONE** question from each of the four units, i.e. Unit-I to Unit-IV. Unit-V (Q. No. **9**) is compulsory. All questions carry equal marks.

UNIT–I

1. Discuss the role and responsibilities of teacher educators for preparing teachers for secondary education.
2. Explain the role and responsibilities of NCTE as an agency of teacher education.

UNIT–II

3. What do you mean by pre-service training? Explain different components of pre-service training at secondary stage.
4. Write short notes on the following curriculum transaction methods:
   (a) Use of ICT
   (b) Lecture cum discussion

UNIT–III

5. Briefly describe the concept of professional development. How professional development is important for in-service teachers?
6. Write short notes on strategies of professional development:
   (a) Panel discussion
   (b) Self-study

UNIT–IV

7. Define professional ethics. Give a detailed account on professional ethics of teachers.

8. Write short notes on the following:
   (a) Teacher accountability
   (b) Performance appraisal

UNIT–V

9. Write notes on the following:
   (a) Symposium
   (b) Induction program
   (c) Human resource development center
   (d) Internship

(हिन्दी माध्यम)

नोट :– चारों यूनिटें, अर्थात् यूनिट–I से यूनिट–IV में से **एक** प्रश्न का उत्तर दीजिए। यूनिट–V (प्रश्न संख्या **9**) अनिवार्य है। सभी प्रश्नों के समान अंक है।

यूनिट–I

1. माध्यमिक शिक्षा के लिए शिक्षकों को तैयार करने हेतु शिक्षक प्रशिक्षकों की भूमिका और जिम्मेदारियों पर चर्चा कीजिए।

2. शिक्षक शिक्षा की एक एजेंसी के रूप में NCTE की भूमिका और जिम्मेदारियों की व्याख्या कीजिए।

यूनिट–II

3. सेवा–पूर्व प्रशिक्षण से आपका क्या तात्पर्य है? माध्यमिक स्तर पर सेवा–पूर्व प्रशिक्षण के विभिन्न घटकों की व्याख्या कीजिए।

4. निम्नलिखित पाठ्यक्रम संप्रेषण विधियों पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए:
   (a) सूचना एवं संचार प्रौद्योगिकी का उपयोग
   (b) व्याख्यान–सह–चर्चा

यूनिट–III

5. व्यावसायिक विकास की अवधारणा का संक्षेप में वर्णन कीजिए। सेवारत शिक्षकों के लिए व्यावसायिक विकास किस प्रकार महत्वपूर्ण है?

6. व्यावसायिक विकास की रणनीतियों पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए:
   (a) पैनल चर्चा
   (b) स्व–अध्ययन

यूनिट–IV

7. व्यावसायिक नैतिकता को परिभाषित कीजिए। शिक्षकों की व्यावसायिक नैतिकता पर विस्तृत विवरण दीजिए।

8. निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए:
   (a) शिक्षक जवाबदेही
   (b) कार्य–निष्पादन मूल्यांकन

यूनिट–V

9. निम्नलिखित पर टिप्पणियाँ लिखिए:
   (a) संगोष्ठी
   (b) परिचय कार्यक्रम
   (c) मानव संसाधन विकास केंद्र
   (d) इंटर्नशिप

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਚਾਰ ਯੂਨਿਟਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂਨਿਟ–I ਤੋਂ ਯੂਨਿਟ–IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿਓ। ਯੂਨਿਟ–V (ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **9**) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅੰਕ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

2. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਏਜੰਸੀ ਵਜੋਂ NCTE ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ–II

3. ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਘਟਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
   (a) ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ
   (b) ਲੈਕਚਰ-ਕਮ-ਵਿਚਾਰ

ਯੂਨਿਟ–III

5. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਕਿੰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ?

6. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
   (a) ਪੈਨਲ ਚਰਚਾ
   (b) ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ

ਯੂਨਿਟ–IV

7. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਨੈਤਿਕਤਾ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।

8. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
   (a) ਅਧਿਆਪਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ
   (b) ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਯੂਨਿਟ–V

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ:
   (a) ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ
   (b) ਇੰਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
   (c) ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ
   (d) ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ।

(i) Printed Pages : 7 Roll No. ....

(ii) Questions : 9 **Sub. Code : 4 5 4 3 4**

Exam. Code : 1 1 2 3

M.Ed. (General) 1st Semester

(2125)

HISTORY OF EDUCATION–I (In all Mediums)

Paper-IV : C04-HOE-I

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 70

Note :— Attempt **FIVE** questions in all. Q. No. **IX** is compulsory. You must select **ONE** question from each unit.

UNIT—I

I. What are the ideas about knowledge and learning in Jain traditions that can be traced in the present system of education in India? 14

II. What was expected from teachers in the Buddhist tradition of education? How was it related to the prevailing conditions? 14

UNIT—II

III. Why was The Education Commission of 1882 constituted? What were its major recommendations which were implemented and left a long lasting impact on Indian education? 14

IV. Gandhi's Nai Talim was an important attempt to challenge the stifling impact of colonial system of education. How was Nai Talim an alternative to colonial education? 14

UNIT—III

V. By studying the reports of various commissions, a scholar of education develops a historical perspective on education. What all is included in that perspective? Take any one commission and bring out its historical context. 14

VI. Scholars of education uphold the RTE Act (2009) as a major breakthrough in the history of Indian education. What are your views? Discuss. 14

UNIT—IV

VII. In order to evaluate if the system is on the path to achieving the Millennium Development Goals on education, learner assessment is often considered a reliable means. Does this practice weaken the colonial bureaucratic control on school or strengthen it? 14

VIII. Beginning since the end of the 20th Century, the neo-liberal discourse has shaped educational practices and policies. Discuss how it has increased privation. What are some of its implications for the professional life of teachers? 14

UNIT—V

IX. Write short notes on any **two** of the following :

(a) Significance of Knowledge in Islamic tradition.

(b) Krishan Gokhale on education

(c) Commissions on education: A colonial practice

(d) Struggle between check if "quality" and quantity in education.

7×2

(हिन्दी माध्यम)

नोट :– कुल **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न **IX** अनिवार्य है। आपको प्रत्येक यूनिट में से **एक** प्रश्न चुनना होगा।

यूनिट—I

I. जैन परंपराओं में ज्ञान और अधिगम के बारे में क्या विचार हैं जिसकी झलक भारत की वर्तमान शिक्षा प्रणाली में मिलती है? 14

II. बौद्ध शिक्षा परंपरा में शिक्षकों से क्या अपेक्षा की जाती थी? यह तत्कालीन परिस्थितियों से कैसे संबंधित था? 14

यूनिट—II

III. 1882 का शिक्षा आयोग क्यों गठित किया गया था? इसकी प्रमुख सिफारिशें क्या थीं जिन्हें लागू किया गया और जिन्होंने भारतीय शिक्षा पर दीर्घकालिक प्रभाव छोड़ा? 14

IV. गांधीजी की नई तालीम औपनिवेशिक शिक्षा प्रणाली के दमघोंटू प्रभाव को चुनौती देने का एक महत्वपूर्ण प्रयास था। नई तालीम औपनिवेशिक शिक्षा का विकल्प कैसे थी? 14

यूनिट—III

V. विभिन्न आयोगों की रिपोर्टों का अध्ययन करके, शिक्षा का एक विद्वान शिक्षा पर एक ऐतिहासिक परिप्रेक्ष्य विकसित करता है। उस परिप्रेक्ष्य में क्या–क्या शामिल है? किसी एक आयोग को लीजिए और उसके ऐतिहासिक संदर्भ को बताइए। 14

VI. शिक्षा के विद्वान भारतीय शिक्षा के इतिहास में शिक्षा का अधिकार अधिनियम (2009) को एक बड़ी उपलब्धि मानते हैं। आपके क्या विचार हैं? चर्चा कीजिए। 14

यूनिट—IV

VII. शिक्षार्थी मूल्यांकन को अक्सर एक विश्वसनीय साधन माना जाता है। यह मूल्यांकन करने के लिए कि क्या शिक्षा प्रणाली सहस्राब्दी विकास लक्ष्यों को प्राप्त करने की दिशा में आगे बढ़ रही है, क्या यह योजना स्कूल पर औपनिवेशिक नौकरशाही नियंत्रण को कमजोर करती है या मजबूत करती है? 14

VIII. 20वीं सदी के अंत से, नव–उदारवादी विमर्श ने शैक्षिक योजनाओं और नीतियों को आकार दिया है। चर्चा कीजिए कि इसने किस प्रकार अभाव को बढ़ाया है। शिक्षकों के पेशेवर जीवन पर इसके क्या प्रभाव पड़े हैं? 14

यूनिट—V

IX. निम्नलिखित में से किन्हीं **दो** पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए:

(a) इस्लामी परंपरा में ज्ञान का महत्व

(b) शिक्षा पर कृष्ण गोखले

(c) शिक्षा पर आयोग: एक औपनिवेशिक योजना

(d) शिक्षा में गुणवत्ता और मात्रा के बीच संघर्ष। 7×2

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਕੁੱਲ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ **IX** ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯੂਨਿਟ—I

I. ਜੈਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। 14

II. ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ? ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ ? 14

ਯੂਨਿਟ—II

III. 1882 ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ? ਇਸਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ ? 14

IV. ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤਾਲੀਮ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਨਵੀਂ ਤਾਲੀਮ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਕਿਵੇਂ ਸੀ ? 14

ਯੂਨਿਟ—III

V. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਓ। 14

VI. ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਵਜੋਂ RTE Act (2009) ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ? ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ—IV

VII. ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਸਕੂਲ 'ਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। 14

VIII. 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ, ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਵਿਮਰਸ਼ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਇਸਨੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜੀਵਨ ਲਈ ਇਸਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੀ ਹਨ ? 14

ਯੂਨਿਟ—V

IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ **ਦੋ** 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(a) ਇਸਲਾਮੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ.

(b) ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਖਲੇ

(c) ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ: ਇੱਕ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਯੋਜਨਾ

(d) ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਘਰਸ਼। 7×2